

Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705)
Archeologienota / Bureauonderzoek

Mark Groenhuijzen

VU

hbs

archeologie

VRIJE
UNIVERSITEIT
AMSTERDAM

Z u i d n e d e r l a n d s e A r c h e o l o g i s c h e N o t i t i e s

721

Z A N

Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705)
Archeologienota / Bureauonderzoek

Mark Groenhuijzen

*Met bijdrage van
Tessa Beukelaar - van Gulik*

Zuidnederlandse Archeologische Notities

721

Amsterdam 2019
VUhbs archeologie

De serie *Zuidnederlandse Archeologische Notities* is een uitgave van VUhbs archeologie, Amsterdam

COLOFON

Opdrachtgever:	Aquafin NV
Project:	Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705)
Uitvoerder:	VUhbs archeologie
Plaats documentatie:	VUhbs archeologie
Projectcode:	2019H204
Erkend archeoloog:	Martijn Bink (OE/ERK/Archeoloog/2015/00005)
Coördinaten:	251.175 / 159.975
Provincie, gemeente:	Limburg, Voeren
Uitvoering:	juli, oktober 2019
Auteur:	dr. M.R. Groenhuijzen
Illustraties:	J. Ammerlaan, B. Bussemaker BSc, dr. M.R. Groenhuijzen
Omslagontwerp:	M. Kriek

ISBN: 978-90-8614-699-4

Relevante thesauritermen: bureauonderzoek

©VUhbs archeologie, Amsterdam, juli 2019
De Boelelaan 1105
1081 HV AMSTERDAM

INHOUD

Colofon	2
1 INLEIDING	4
1.1 Kader en motivatie	4
1.2 Plangebied en geplande werkzaamheden	6
1.2.1 Terrein voor grondverbetering	6
1.2.2 Oppervlakte van het plangebied en ingreep	6
1.3 Bestaande situatie en bekende verstoringen	7
1.4 Archeologische voorkennis	7
1.5 Doel en vraagstelling van het onderzoek	8
1.6 Randvoorwaarden	8
1.7 Opzet van het rapport en motivatie bronnenmateriaal	8
2 BUREAUONDERZOEK (ASSESSMENT)	9
2.1 Aardkunde (landschap en bodem)	9
2.1.1 Geologische ontwikkeling	9
2.1.2 Reliëf en bodem binnen het plangebied	11
2.2 Archeologische en historische situatie	17
2.2.1 Archeologische situatie	17
2.2.2 Historische situatie	19
2.2.3 Luchtfotografie (Nieuwste Tijd situatie)	25
2.3 Archeologische verwachting / synthese	27
2.3.1 Conclusie	27
2.4 Samenvatting	27
3 LITERATUUR	29
4 LIJST VAN BIJLAGEN	30

1 INLEIDING

1.1 KADER EN MOTIVATIE

In opdracht van waterzuiveringsbedrijf Aquafin heeft VUHbs archeologie een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het project collector Teuvenbeek (20.705) in de gemeente Voeren (fig. 1.1 en 1.2). De opdrachtgever heeft het voornemen het plangebied in gebruik te nemen als terrein voor grondverbetering, waarbij het tot circa 80 cm onder maaiveld diep geploegd zal worden. Het oppervlak van het terrein bedraagt circa 2757 m². Door de werken zullen de bodem en eventueel aanwezige archeologische resten worden verstoord.

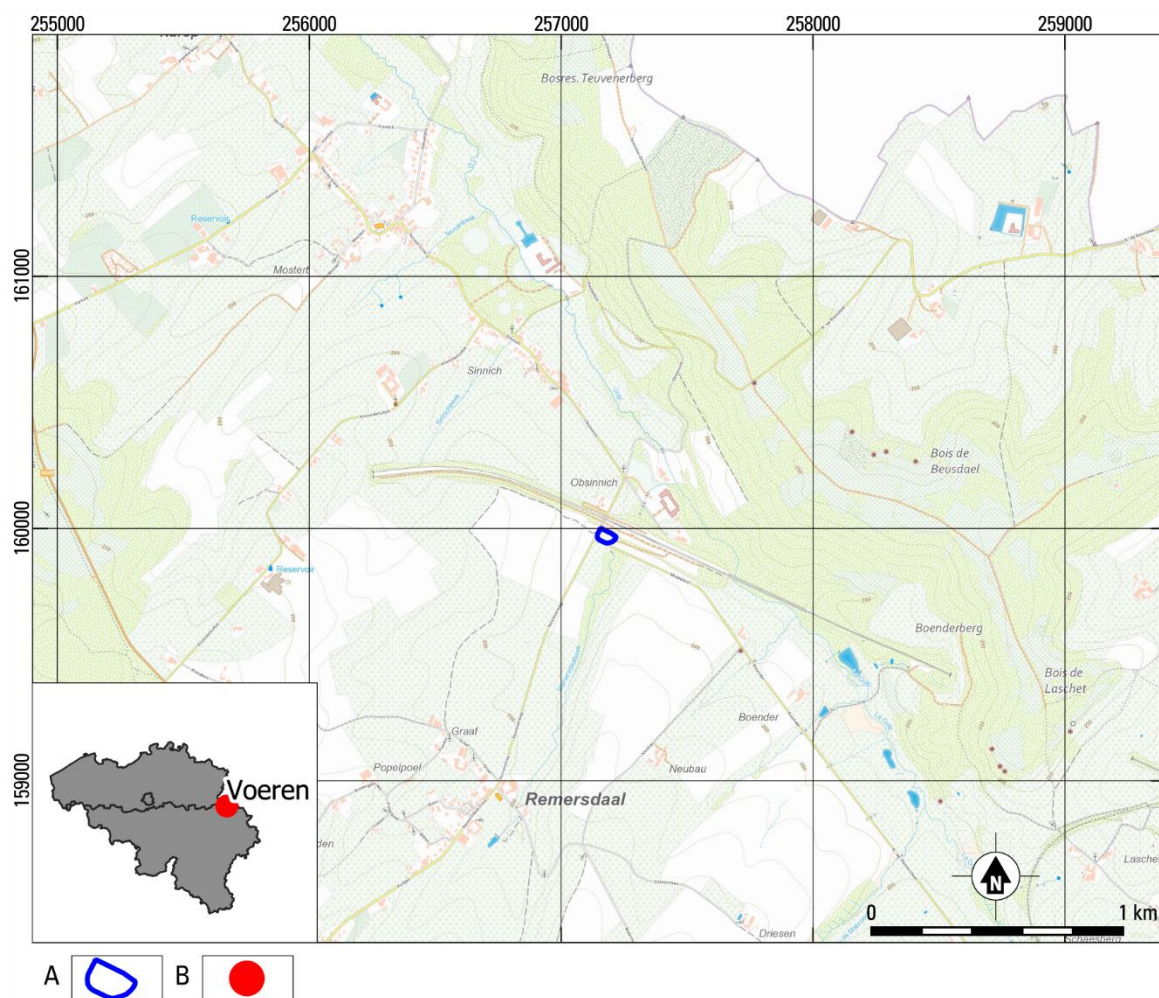

Fig. 1.1. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Locatie van het plangebied op de topografische kaart en de locatie van Remersdaal in België. Bron: wms.ngi.be/cartoweb.

A plangebied; B locatie gemeente.

Het onroerend erfgoed decreet van 12 juli 2013, artikel 5.4.1 stelt dat bij de aanvraag van een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen met ingreep in de bodem een archeologienota wordt toegevoegd wanneer de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt, als het plangebied niet gelegen is in een archeologische zone, in een beschermde archeologische site of opgenomen is in de vastgestelde inventaris van archeologische zones. Het plangebied en de oppervlakte van de ingrepen overschrijden deze criteria (zie *infra*).

De wijziging van het decreet op 5 jul 2017 geeft vrijstelling van de verplichting tot onderzoek bij werken aan lijninfrastructuur (niet gelegen in een archeologische zone of beschermde archeologische site) van meer dan 1000 m, waarbij de oppervlakte van de bodemingrepen buiten het gabarit de 1000 m² niet overschreden wordt. Deze wijziging is niet van toepassing op het plangebied. Het plangebied is niet gelegen in een zone waarin geen archeologisch erfgoed meer te verwachten valt.

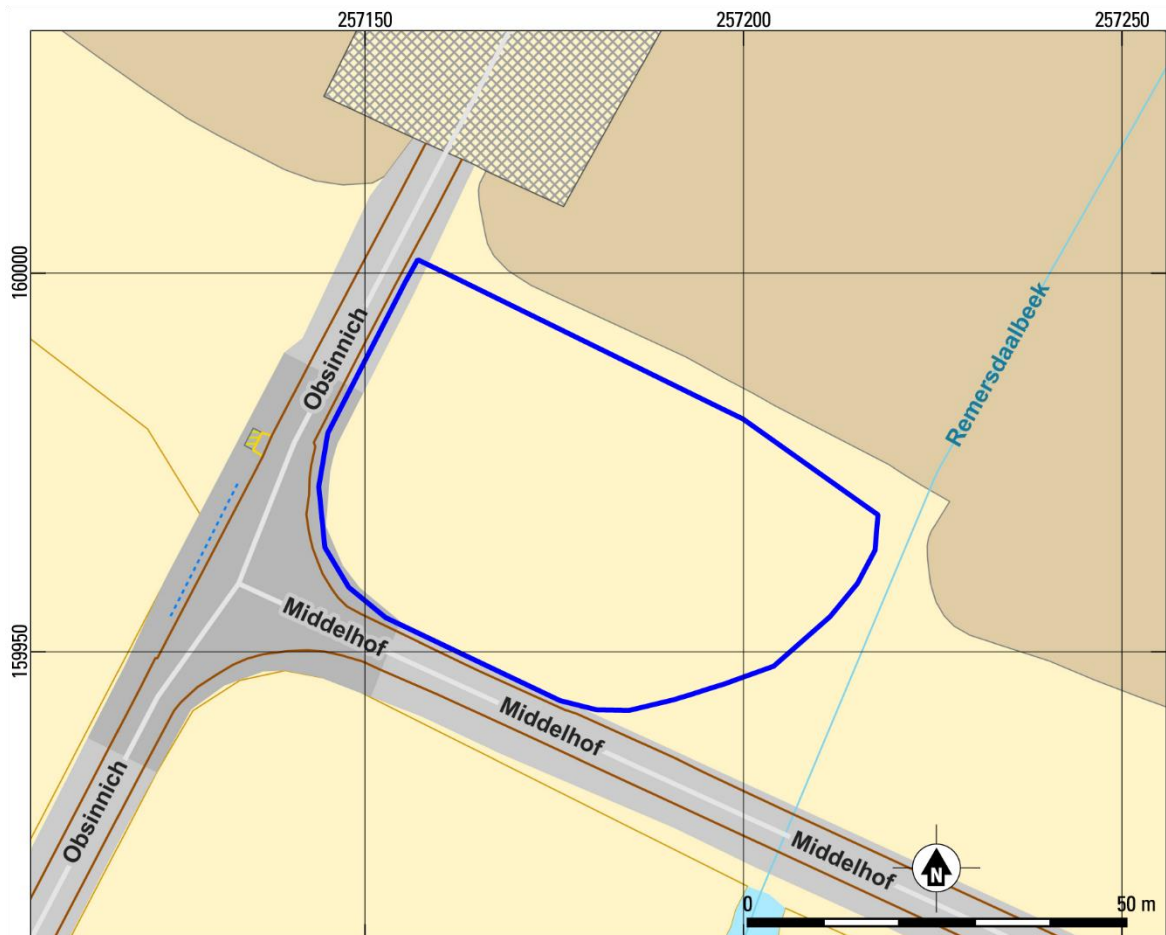

Fig. 1.2. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Locatie van het plangebied het Groot Referentie Bestand. Bron: geopunt.be.

1.2 PLANGEBIED EN GEPLANDE WERKZAAMHEDEN

Het plangebied is gelegen in de gemeente Voeren langs de spoorlijn tussen Tongeren en Aken-West (Spoorlijn 24). Het is gelegen op het perceel van de spoorlijn en heeft daarom geen perceelnummer. Het gebied grenst aan de Obsinnich, Middelhof, Remersdaalbeek en het spoor. Ten noordoosten van het plangebied ligt tevens het voormalige Station Remersdaal. Naast de Remersdaalbeek, dat aan de oostgrens van het plangebied ligt, loopt ten noorden van het spoor de rivier de Gulp. Het plangebied ligt in glooiend land tussen heuvels en rivierdalen in en is in gebruik als hooiland. Dit stuk land zal binnen het voorgenomen project in gebruik worden genomen als terrein voor grondverbetering. De gedetailleerde werkzaamheden zijn weergegeven in bijlage 2. In tabel 1.1 zijn de werkzaamheden samengevat met daarbij aangegeven de oppervlakte en de verstoringsdiepte. In de volgende paragraaf zullen de werkzaamheden nog verder worden toegelicht.

zone / straat	werkzaamheden	verstoringsdiepte
Terrein voor grondverbetering	O.a. diepploegen, oppervlak ca. 2757 m ²	Ca. 0.80 m

Tabel 1.1. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Overzicht van de geplande werkzaamheden.

1.2.1 TERREIN VOOR GRONDVERBETERING

Het stuk grond op de hoek van de straten Obsinnich en Middelhof wordt tijdens het project in gebruik genomen als terrein voor grondverbetering. Binnen dit perceel zal circa 2757 m² ingezet worden. Hierbij zal circa 0.30-0.40 m afgegraven worden. Het terrein zal daarna dienen voor de opslag van gronden en het materieel. Aangezien de ondergrond hierdoor mogelijk gecompacteerd wordt, dient de structuur van de bodem verbeterd te worden na afloop van de werken. Dit gebeurt door middel van diepploegen. Hierbij wordt eerst het terrein hersteld naar het huidige maaiveld. Daarna zal door middel van diepploegen de grond omgewoeld worden tot een diepte van circa 0.80 m.

1.2.2 OPPERVLAKTE VAN HET PLANGEBIED EN INGREEP

Het totale oppervlak van het plangebied bedraagt 2757 m². De totale strekkende meter van het plangebied bedraagt 70 m. Hoewel de oppervlakte van het plangebied niet groter is dan 3000 m² en de strekkende meter niet hoger dan 1000 m, is het volgens het nieuwe archeologiedecreet nodig een archeologienota bij de vergunningsvraag toe te voegen omdat de oppervlakte van de bodemingreep groter is dan 1000 m² en de werkzaamheden buiten het huidige gabarit plaatsvinden. De kadastrale gegevens zijn weergegeven in tabel 1.2 en figuur 1.2.

Kadastrale gegevens
Voeren, 3de Afdeling, 73065B Perceelnummer: n.v.t.

Tabel 1.2. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Kadastrale gegevens. Bron: CadGIS Viewer.

1.3 BESTAANDE SITUATIE EN BEKENDE VERSTORINGEN

Blijken de bodembedekkingskaart is het plangebied geheel in gebruik als grasland. Er zijn geen verstoringen binnen dit plangebied bekend. Er zijn mogelijk wel verstoringen aanwezig direct ten noordoosten van het gebied als gevolg van de aanleg van de spoorlijn, al zal dit waarschijnlijk geen invloed hebben gehad op het plangebied.

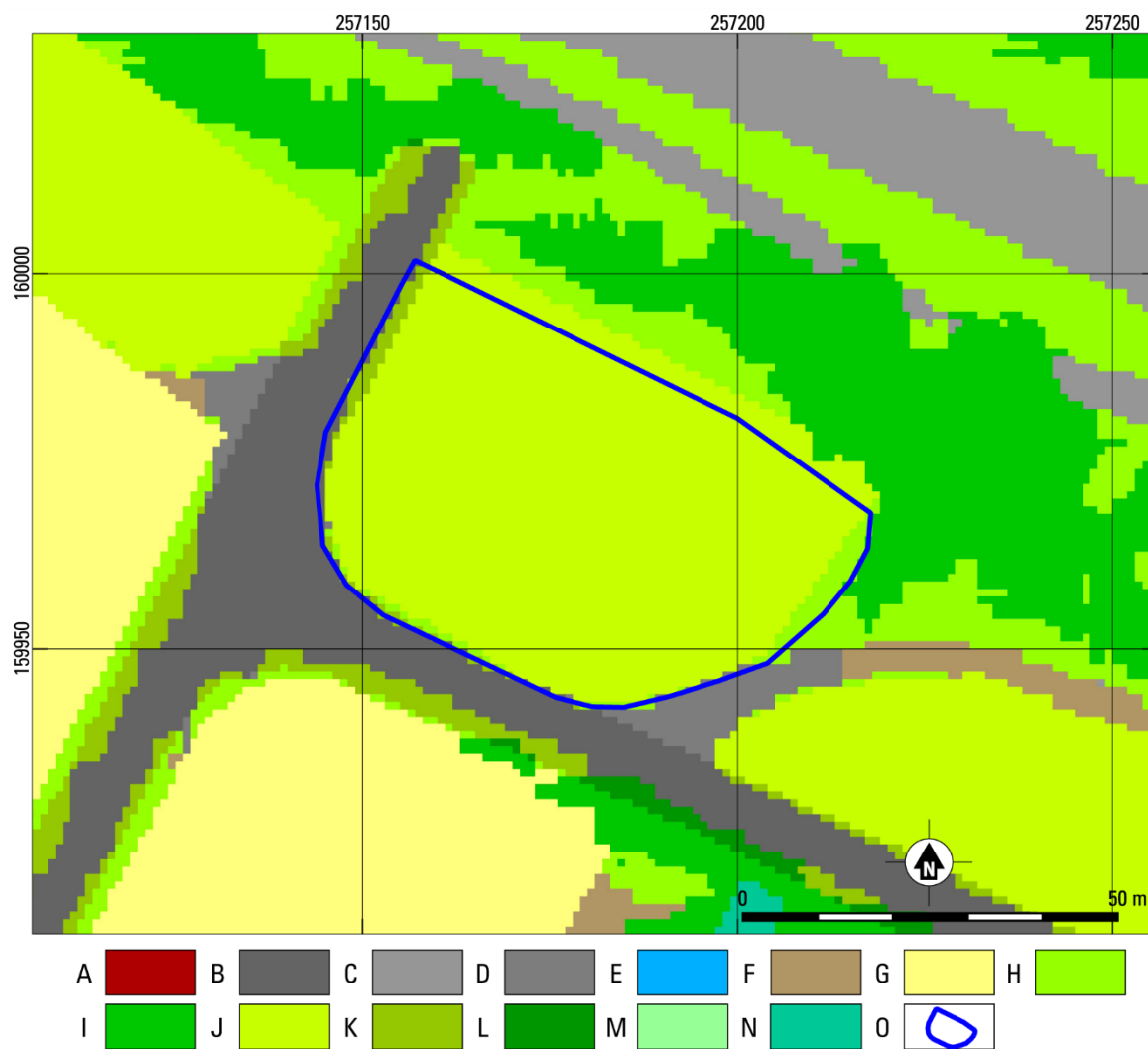

Fig. 1.3. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Uitsnede van de bodembedekkingskaart (2012). Bron: geopunt.be.
 A gebouwen; B autowegen; C overig afgedekt; D spoorwegen; E water; F overig afgedekt; G akker; H gras / struiken; I bomen; J gras / struiken (landbouwgebruiksperceel); K gras / struiken (WBN); M gras / struiken (WTZ); N bomen (WTZ); O plangebied.

1.4 ARCHEOLOGISCHE VOORKENNIS

Binnen het plangebied is niet eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd.

1.5 DOEL EN VRAAGSTELLING VAN HET ONDERZOEK

Het doel van het onderzoek als geheel is het opsporen en in kaart brengen van de eventueel in het plangebied aanwezige archeologische vindplaatsen. Allereerst dient door middel van het bureauonderzoek aan de hand van bestaande bronnen informatie verworven te worden over bekende of te verwachten archeologische resten en / of sporen. De volgende onderzoeksvragen dienen beantwoord te worden:

- Zijn er aanwijzingen voor verstoringen binnen het plangebied? (paragraaf 1.3)
- Wat is de geologische opbouw van het plangebied? (paragraaf 2.1)
- Wat zijn de bekende en verwachte archeologische resten en / of sporen binnen het plangebied? Wat is bekend van het karakter, de omvang, datering, gaafheid en conservering van deze resten? (paragraaf 2.2)
- Wat is de impact van de geplande werkzaamheden? (paragraaf 2.3)

Na het uitvoeren van een bureauonderzoek zal bekend zijn of archeologische waarden aanwezig zijn en op welke manier deze waarden beschermd dienen te worden. Dit kan *in situ* als de waarden niet in gevaar komen door de geplande werkzaamheden of *ex situ* als de waarden onomkeerbaar vernietigd worden.

1.6 RANDVOORWAARDEN

Het betreft een bureauonderzoek voor een ingreep in de bodem met uitgesteld vervolgonderzoek. Het perceel binnen het plangebied is op het moment van bureauonderzoek nog niet toegankelijk, waardoor iedere vorm van vervolgonderzoek in uitgesteld traject plaats zal vinden. Dit geldt voor vooronderzoek zonder ingreep in de bodem (landschappelijk bodemonderzoek) en vervolgonderzoek met ingreep in de bodem (verkenkende en waarderende archeologische boringen, proefputten en proefsleuven).

1.7 OPZET VAN HET RAPPORT EN MOTIVATIE BRONNENMATERIAAL

De verslaglegging is per uitgevoerd onderdeel van het onderzoek samengesteld. In hoofdstuk 2 zullen de resultaten (assessment) van het bureauonderzoek worden beschreven. Hierbij zal eerst de geologische ontwikkeling voor het plangebied besproken worden alsmede de bodemontwikkeling. Daarna zal de archeologische en historische situatie geschetst worden aan de hand van een historisch kaart materiaal en literatuur. Voor wat betreft de historische gegevens is gebruik gemaakt van de beschikbare literatuur – voornamelijk online (zie literatuur). De historische cartografische bronnen (Villaretkaart, Ferrariskaart, Atlas der Buurtwegen, Vandermaelenkaart, Poppkaart) zijn geraadpleegd via de raadpleegdienst voor historische cartografie (Agiv). De bodemkundige kaarten zijn geraadpleegd op de website www.dov.vlaanderen.be. De bekende archeologische gegevens zijn opgezocht op de Centrale Archeologische Inventaris. De afgebeelde kaarten zijn vervaardigd in QGIS en weergegeven in Lambert 1972 projectiesysteem.

2 BUREAUONDERZOEK (ASSESSMENT)

2.1 AARDKUNDE (LANDSCHAP EN BODEM)

2.1.1 GEOLOGISCHE ONTWIKKELING

Het plangebied ligt in de Voerstreek, vernoemd naar de Voer, een kleine rivier die richting het westen stroomt en bij het Nederlandse Eijsden uitmondt in de Maas. Meer specifiek is het plangebied echter gelegen in het dal van de Remersdaalbeek, een kleine zijbeek van de Gulp. De Gulp is een andere kleine rivier die juist richting het noorden stroomt en ter hoogte van het Nederlandse Gulpen uitmondt in de Geul. De Gulp wordt van de Voer gescheiden door het interfluvium waarop het Roodbos gelegen is.

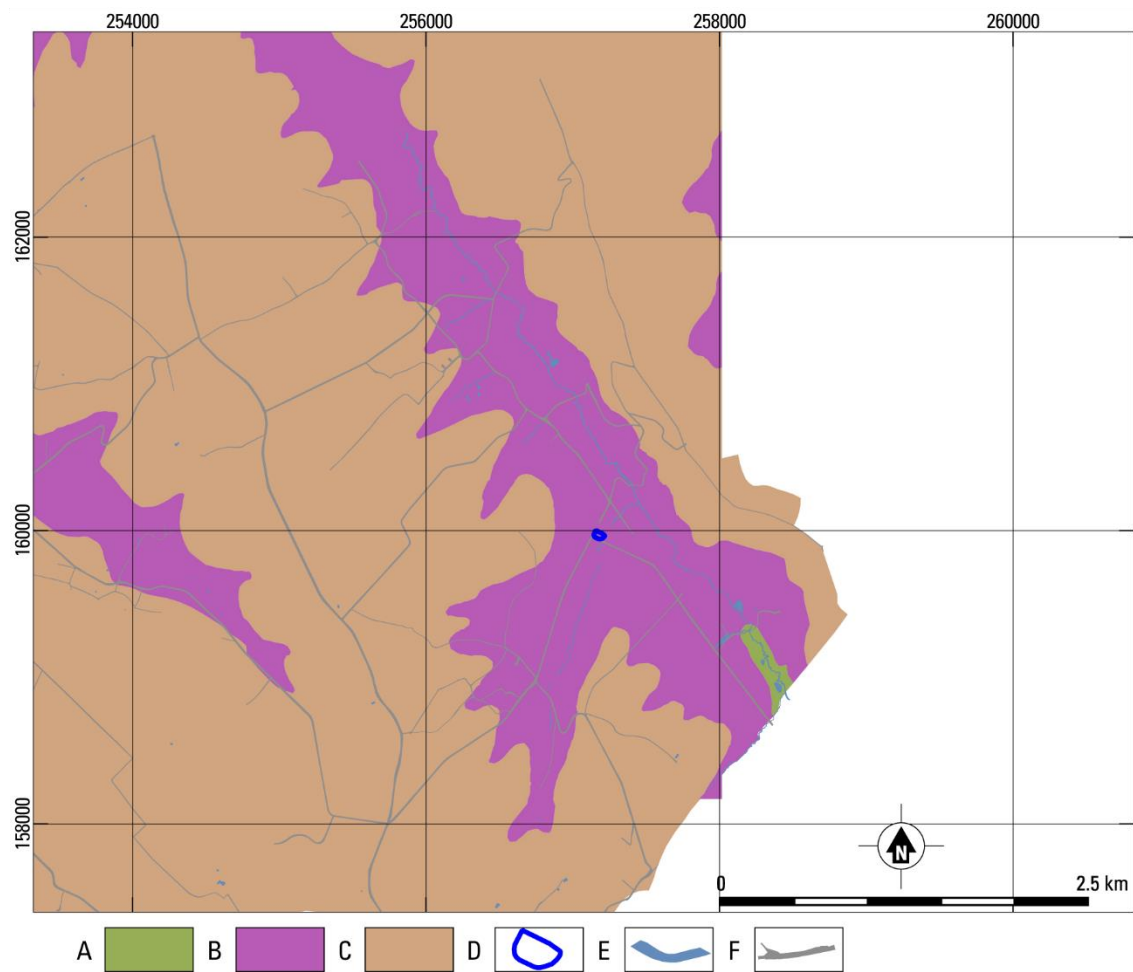

Fig. 2.1. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Uitsnede van de Tertiaire geologische kaart. Bron: dov.vlaanderen.be.
A Formatie van Aachen; B Formatie van Vaals; C Eenheid van Hallembaye; D plangebied; E water; F wegen.

De top van het oudere geologische substraat ter hoogte van het plangebied bestaat volgens de Tertiairgeologische kaart (fig. 2.1) niet uit afzettingen uit het Tertiair (66.0–1.8 miljoen jaar geleden) maar uit oudere afzettingen uit het Krijt (145.0–66.0 miljoen jaar geleden). Het plangebied is hier gelegen op afzettingen van de Formatie van Vaals (Va), gevormd tijdens het Campaniaan (83.6–72.1 miljoen jaar

geleden). Deze sedimenten zijn in een kustmilieu gevormd en bestaan uit glauconiet- en kleihoudend zand. Door het glauconietgehalte heeft het doorgaans een donkergroene kleur.¹

Ten oosten en westen van het plangebied zijn ook afzettingen van de Eenheid van Hallembaye gekarteerd, wat deel uitmaakt van de Formatie van Gulpen (GuHm). Dit is gevormd tijdens het eind van het Campaniaan en het vroegste deel van het daaropvolgende Maastrichtiaan (72.1–66.0 miljoen jaar geleden). Het ligt dus stratigrafisch boven de Formatie van Vaals, maar ontbreekt ter hoogte van het plangebied als het gevolg van erosie door de insnijding van de rivieren. De Eenheid van Hallembaye bestaat hoofdzakelijk uit zuiver wit krijt dat relatief arm is aan vuursteen.²

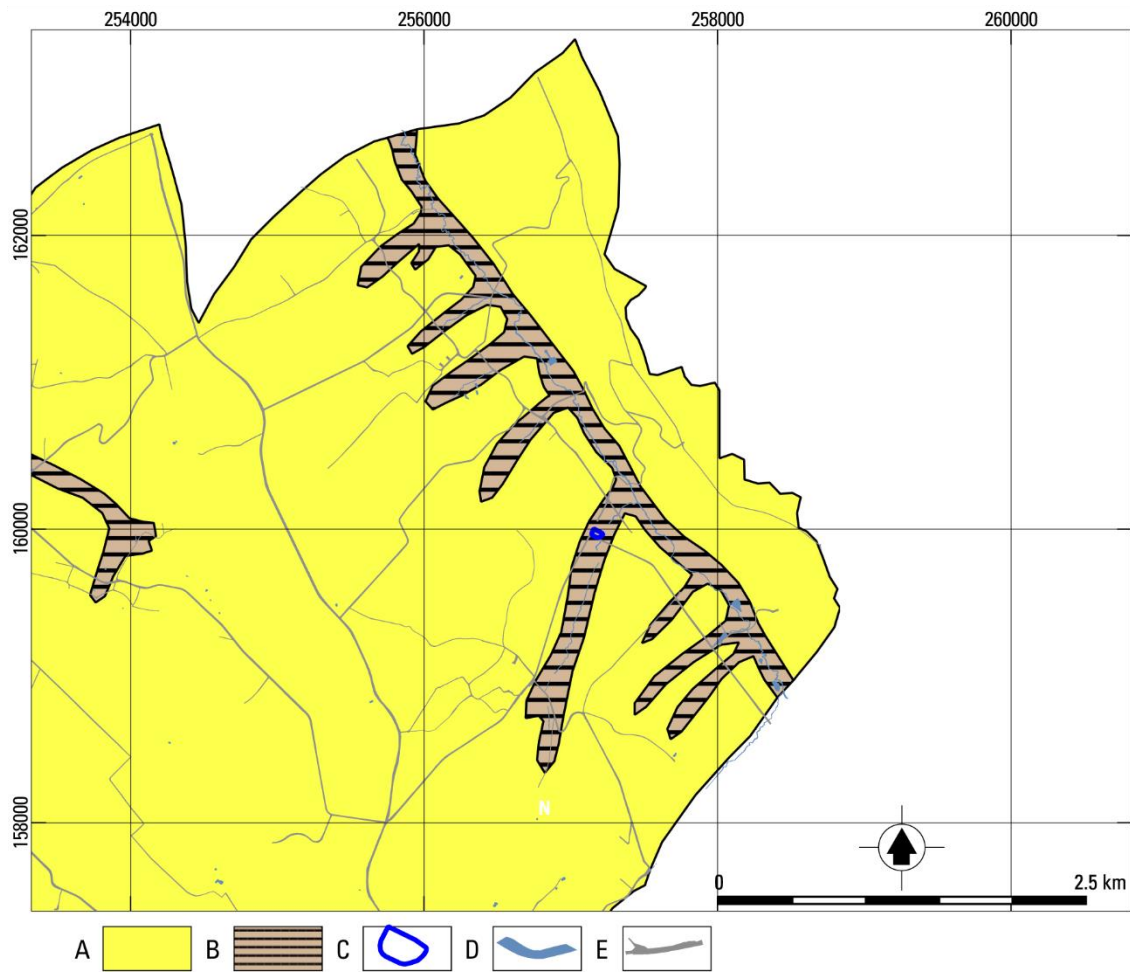

Fig. 2.2. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Uitsnede van de Quartair geologische kaart. Bron: dov.vlaanderen.be.
A profieltype 2: eolische afzettingen (löss) uit het Weichselien en mogelijk Vroeg-Holoceen en/of hellingafzettingen uit het Quartair; B profieltype 35a: holocene fluviatiele afzettingen op eolische afzettingen uit het Weichselien en/of Saalien en/of hellingafzettingen uit het Quartair op fluviatiele afzettingen uit het Laat-Pleistoceen en Saalien op fluviatiele afzettingen uit het Pleistoceen; C plangebied; D water; E wegen.

Het Tertiair werd circa 1.8 miljoen jaar opgevolgd door het Kwartair. Deze geologische periode kenmerkt zich door het voorkomen van een afwisseling van koudere en warmere perioden, de zogenaamde glaciale en interglaciale. Doordat de zeespiegel tijdens koudere perioden daalde als gevolg van de opslag van water in ijskappen, daalde ook de erosiebasis van de rivieren. Hierdoor kon sterke

¹ Claes *et al.* 2001, 29.

² Claes *et al.* 2001, 29.

insnijding plaatsvinden in de oudere afzettingen, waar het heuvellandschap van de Voerstreek een resultaat van is. Door de droogte kon ook grootschalige verplaatsing van sediment door de wind plaatsvinden. Van een groot deel van het Kwartair zijn als gevolg van erosie weinig afzettingen bewaard gebleven. De meeste afzettingen die nog wel bewaard zijn gebleven en het Tertiaire substraat afdekken dateren uit de laatste ijstijd, het Weichseliaan (circa 116.000–11.700 jaar geleden). Een weergave van de verspreiding van Kwartaire afzettingen wordt op de Quartairgeologische kaart (fig. 2.2) gegeven aan de hand van profieltypen.

Op de Quartairgeologische kaart is te zien dat het Kwartaire dek in de omgeving van het plangebied grotendeels bestaat uit eolische leemafzettingen uit het Weichseliaan, gekarteerd als profieltype 2. Lokaal kunnen ze aan het eind van het Weichseliaan of tijdens het Holocene, de huidige warme periode (sinds 11.700 jaar geleden), nog als colluvium zijn verplaatst. Deze leemafzettingen worden gerekend tot de Formatie van Gembloux.³ Het leemdek is het dikst langs de randen van de rivierdalen, maar is in deze omgeving nergens dikker dan 4 m.

Het plangebied is echter niet gekarteerd op de leemafzettingen maar juist direct in het dal van de Remersdaalbeek, waar profieltype 35a is opgetekend. Dit houdt in dat vrijwel de gehele Kwartaire sequentie waarschijnlijk zal bestaan uit fluviatiele afzettingen uit verschillende perioden van het Kwartair. De samenstelling van deze fluviatiele afzettingen is zeer sterk afhankelijk van het substraat dat door de beken en de Gulp wordt geërodeerd. Deze zullen ter hoogte van het plangebied dus voornamelijk bestaan uit leem met bijmenging van krijt met daarin mogelijk gerolde vuurstenen. Het is mogelijk dat tijdens het Holocene, de huidige warme periode, eventuele fluviatiele afzettingen zijn afgedekt door colluviale leemafzettingen.⁴

2.1.2 RELIËF EN BODEM BINNEN HET PLANGEBIED

De hoogtekarte van de omgeving van het plangebied (fig. 2.4) laat duidelijk de ligging van het plangebied in het dal van de Remersdaalbeek zien, ten oosten van het interfluvium dat de Gulp scheidt van de Voer. De grootste hoogten in de omgeving worden bereikt ten zuidwesten van het dorp Remersdaal (ten zuidwesten van het plangebied), tot 287 m TAW. Het dal van de Gulp is ter hoogte van het plangebied gelegen op circa 168 m TAW, het dal van de Remersdaalbeek bevindt zich naast het plangebied op circa 180 m TAW. Het plangebied zelf ligt tussen 185.9 en 187.0 m TAW (fig. 2.3). Deze significant hogere ligging zal waarschijnlijk het resultaat zijn van een antropogene ophoging gerelateerd aan de naastgelegen spoorlijn. Op figuur 2.6 is een uitsnede van het hoogtemodel opgenomen. Hierop is de ophoging van de spoorbaan duidelijk te zien. Het gebied ten zuidoosten van het plangebied is duidelijk een heel stuk lager gelegen, mede door de waterloop in dit gebied. In hoeverre de hogere ligging van het plangebied door antropogen is of natuurlijk kan op basis van de hoogtekarte niet vastgesteld worden.

³ Verstraelen 2000, 28–29; Gullentops et al. 2001, 141–142.

⁴ Verstraelen 2000, 27–28.

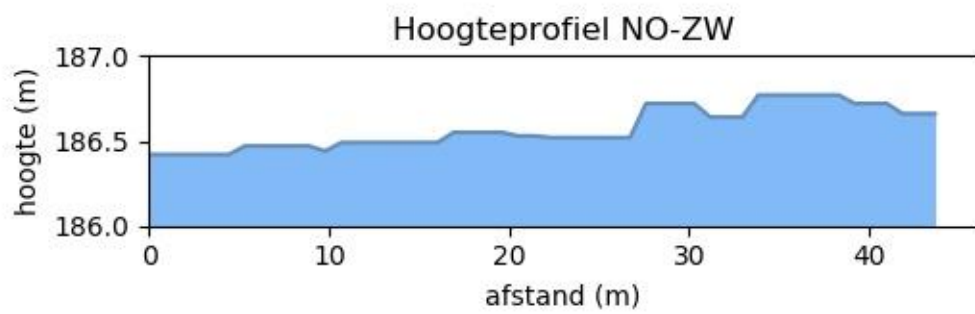

Fig. 2.3a. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Hoogteverloop. Bron: geopunt.be.

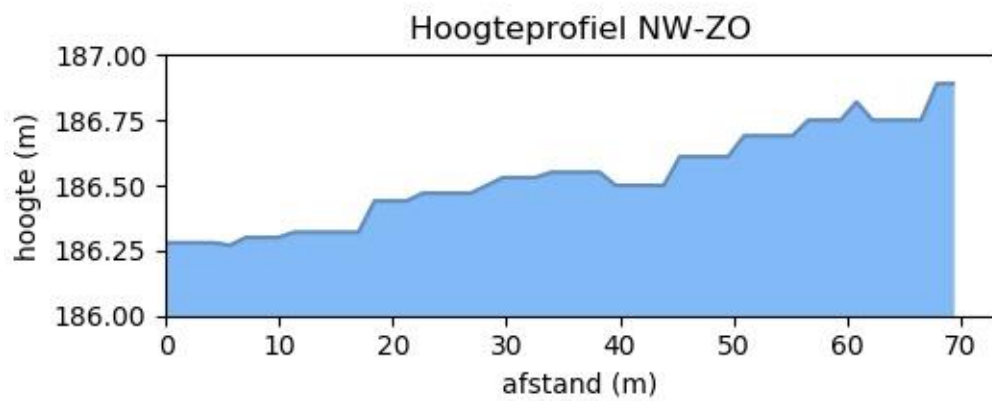

Fig. 2.3b. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Hoogteverloop. Bron: geopunt.be.

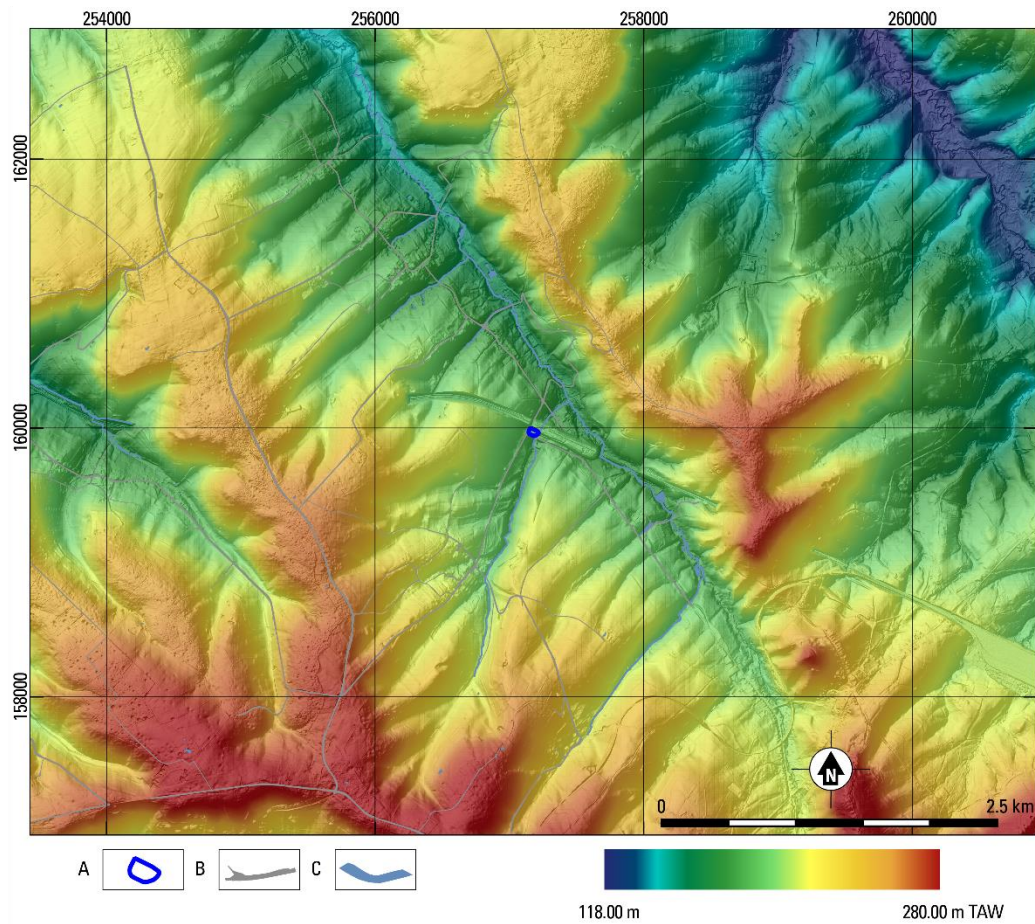

Fig. 2.4. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Uitsnede van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II. Bron: dov.vlaanderen.be.

A plangebied; B wegen; C water.

De bodem van het plangebied is beschreven op de Bodemkaart Vlaanderen (fig. 2.5) aan de hand van bodemtypen. Hier is te zien dat het gehele plangebied is gekarteerd als een bebouwde zone (bodemtype 0B). Dit houdt in dat de bodem hier sterk gewijzigd kan zijn als het gevolg van antropogene activiteiten gerelateerd aan de bebouwing.⁵ Gebaseerd op de hoogtekaart kan gesteld worden dat hier sprake zal zijn van een antropogene ophoging, waarvan de dikte op basis van het hoogteverschil met het beekdal geschat kan worden op circa 3 tot maximaal 7 m (fig. 2.6). Uit de omgeving kan worden afgeleid dat de oorspronkelijke bodem waarschijnlijk een matig diepe (meer dan 80 cm dikke) droge leemgrond was waarin door verandering van het materiaal vanuit de uitgangssituatie een structuur-B-horizont is gevormd, zichtbaar in de vorming van granulaire of blokvormige structuren (bodemtype Gbb1x). Ook kan in dit pakket een vuursteenbijmenging voorkomen. Dit wijst op een alluviale of eventueel colluviale oorsprong van deze gronden, waarbij vuursteen samen met de leemafzettingen van de hoger gelegen hellingen is gekomen.⁶ Richting het noordoosten gaat dit over in dikkere, niet stenige leembodems waarin door middel van inspoeling van klei een textuur-B-horizont is ontwikkeld (bodemtype Aba1).⁷ De beekdalen worden gekarakteriseerd door natte leembodems zonder profielontwikkeling (bodemtype Afp).⁸

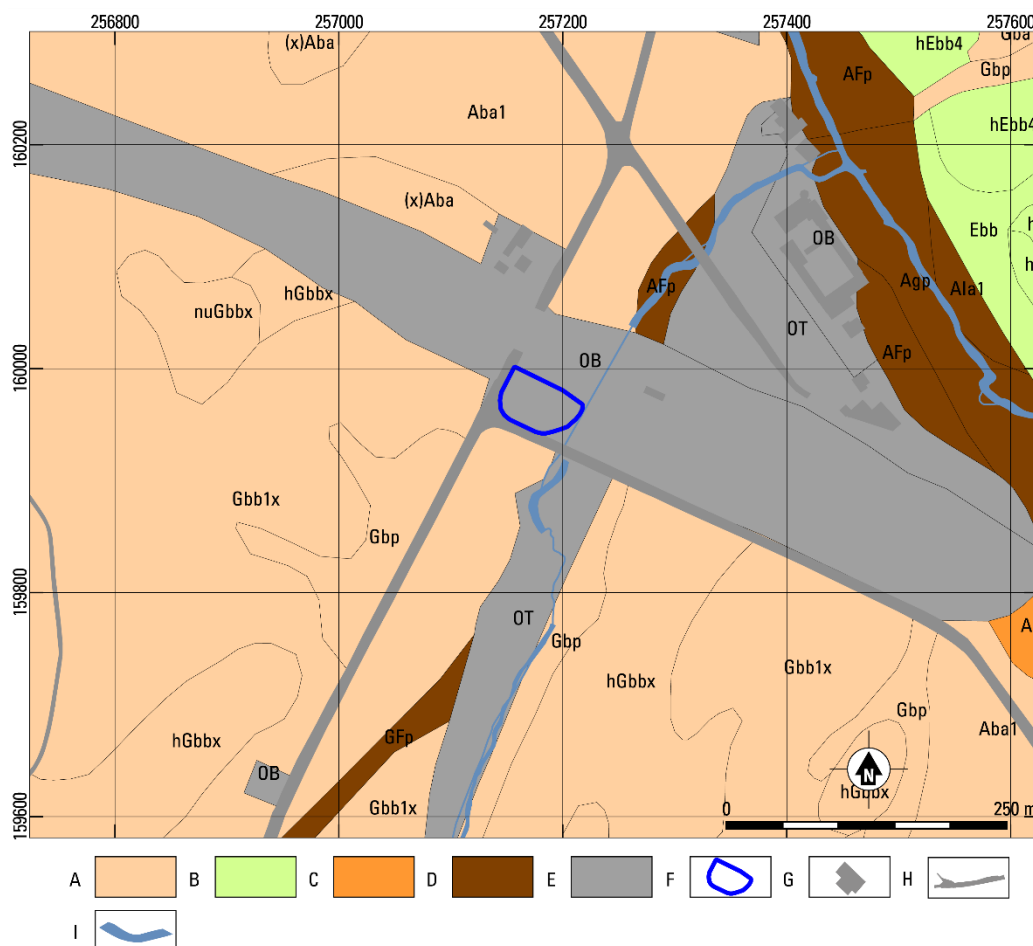

Fig. 2.5. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Uitsnede van de bodemkaart Vlaanderen. Bron: dov.vlaanderen.be.
A droge leem; B droge klei; C vochtige leem; D natte leem; E antropogeen; F plangebied; G gebouwen; H wegen; I water.

⁵ Pahaut 1964, 105; Van Ranst/Sys 2000.

⁶ Pahaut 1964, 84-88; Van Ranst/Sys 2000.

⁷ Pahaut 1964, 69-73; Van Ranst/Sys 2000.

⁸ Pahaut 1964, 103-104; Van Ranst/Sys 2000.

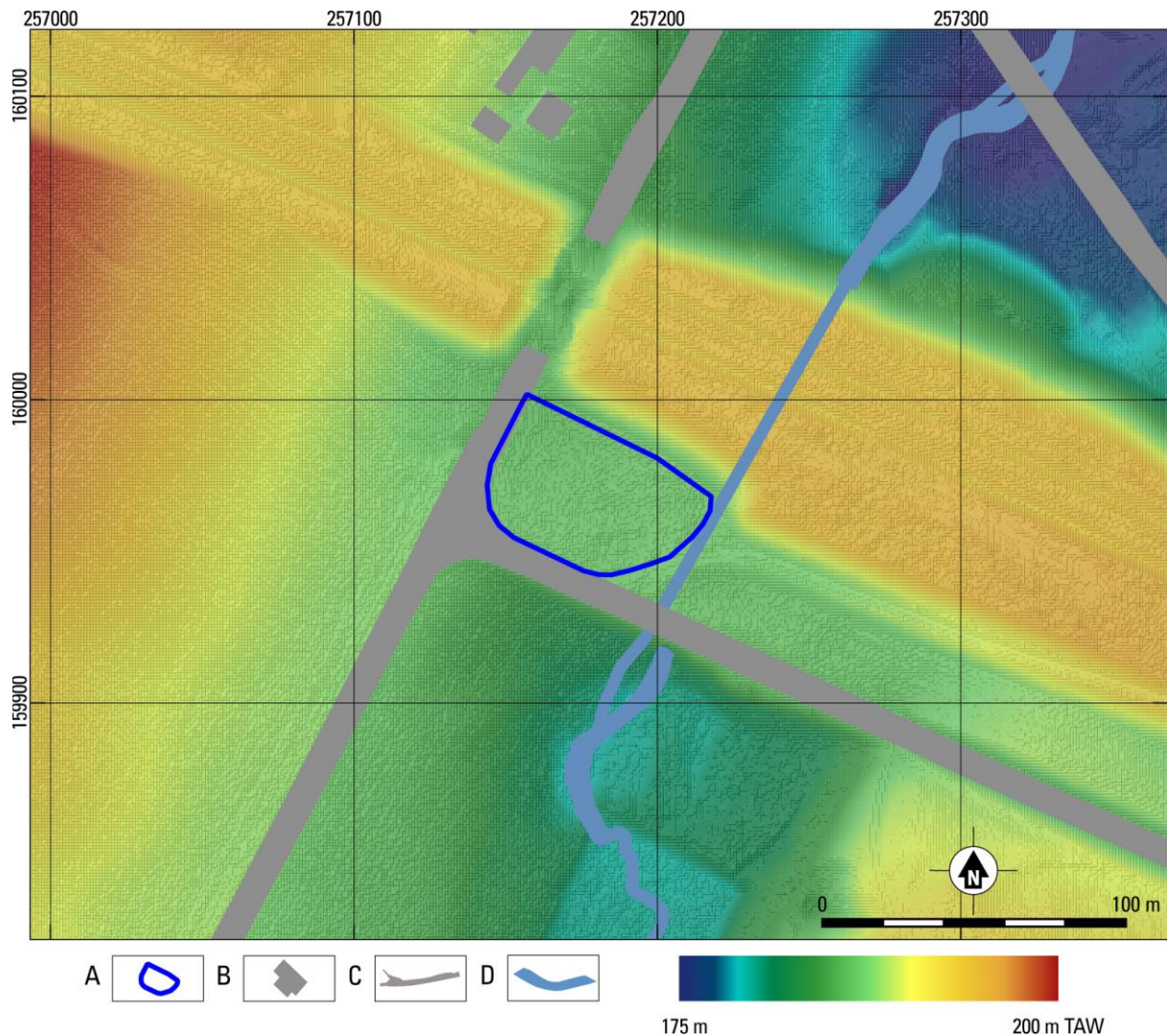

Fig. 2.6. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Gedetailleerde uitsnede van het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II.

Bron: dov.vlaanderen.be.

A plangebied; B gebouwen; C wegen; D water.

Op de potentiële bodemerosiekaart (fig. 2.7) is te zien dat het plangebied is gekarteerd als een perceel met een zeer laag erosiepotentieel. Dit is opmerkelijk gezien de omliggende percelen allen zijn gekarteerd met een hoog tot zeer hoog erosiepotentieel als gevolg van het steile reliëf. Waarschijnlijk is dit ook een reflectie van het feit dat hier sprake is van een vlak, opgehoogd terrein. Voorafgaand aan de ophoging kan nog wel sprake zijn geweest van een hoog erosiepotentieel, waardoor het natuurlijke bodemprofiel en daarmee ook de mogelijk aanwezige archeologische resten kunnen zijn aangetast door natuurlijke erosie.

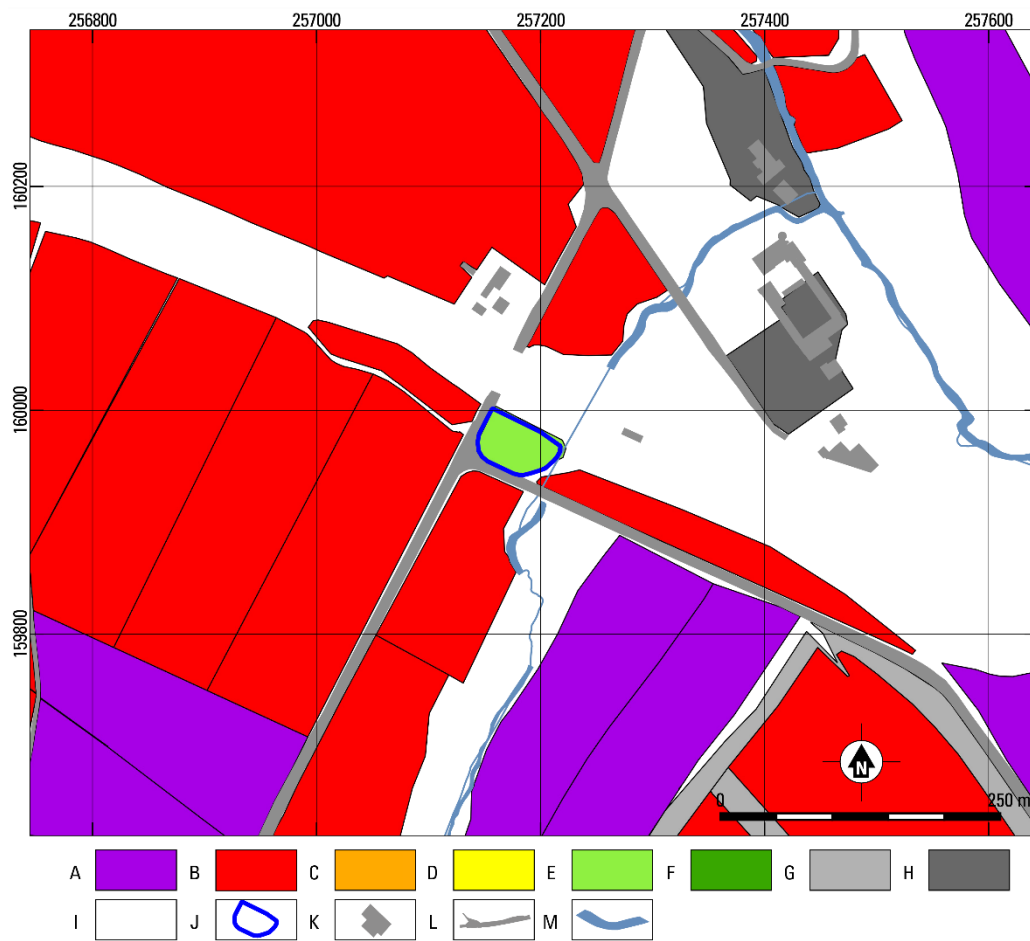

Fig. 2.6. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Uitsnede van Potentiële Erosiekaart per perceel 2018. Bron: dov.vlaanderen.be.

A zeer hoog; B hoog; C gemiddeld; D laag; E zeer laag; F verwaarloosbaar; G bijzondere strook; H niet van toepassing; I geen info; J plangebied; K gebouwen; L wegen; M water.

2.2 ARCHEOLOGISCHE EN HISTORISCHE SITUATIE

2.2.1 ARCHEOLOGISCHE SITUATIE

Een overzicht van archeologische gegevens in de omgeving van het plangebied is opgenomen in tabel 2.1 (CAI-locaties) en figuur 2.7. Het plangebied ligt direct ten zuiden van een zone waar geen archeologie meer te verwachten is. Dit betreft een deel van de spoorlijn tussen Tongeren en Aken-West (Spoorlijn 24).

CAI-locatie	Datering	Klasse	Omschrijving
215335	Middeleeuwen	Religie	Verdwenen kerk
215415	18de eeuw	Losse Vondst	Vershillende munten gevonden, onder andere: 10 Kreutzer - Ernst Ludwig 1 1726-1733. Alleen de kant met het schild is zichtbaar, de achterzijde, met de daadwerkelijke datum, is helaas glad
	20ste eeuw	Wereldoorlogen	Britse vork van WO II Een vork met "broad arrow" markering en 1944
216394	20ste eeuw	Losse Vondst	Engelse Penny 1929 gevonden tussen de Amerikaanse schuttersputjes gevonden.
216427	20ste eeuw	Wereldoorlogen	Engelse medaille Gemaakt van aluminium. Ronde schijf aan een kettinkje. Ene kant zegt "Anno Domini MDCLXIII en toont een schip. De andere zijde zegt "Georgivs V Dei Gra Britt Omn Rex." en toont George the fifth van Engeland. Ook gevonden tussen de Amerikaanse schuttersputjes van de Tweede Wereldoorlog.
700613	Neolithicum	Vondstenconcentratie	Lithisch Materiaal > ateliers

Tabel 2.1. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). CAI-locaties in de omgeving van het plangebied.

Zoals te zien is in figuur 2.7 zijn er geen CAI-locaties aanwezig binnen een straal van een kilometer van het plangebied. De dichtstbijzijnde CAI-locatie 215335 betreft de locatie van een verdwenen kerk uit de Middeleeuwen in de oude kern van Remersdaal. Verder afgelegen CAI-locaties bevinden zich eveneens ten zuidwesten van het plangebied op een afstand van circa twee kilometer. Dit betreft voornamelijk losse vondsten van materiaal uit de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast is een munt gevonden uit de eerste helft van de 18de eeuw (CAI-locatie 216394) en één locatie betreft een vondstenconcentratie van lithisch materiaal uit het Neolithicum (CAI-locatie 700613).

In de directe omgeving van het plangebied is slechts één bekrachtigde archeologienota bekend, gelegen op circa 760 m ten noordwesten van het plangebied (niet weergegeven in figuur 2.7). Dit betreft een bureauonderzoek dat is uitgevoerd voor het riolerings- en bufferbekkenwerkzaamheden binnen het project 'Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705)', hetzelfde project als waar het terrein voor grondverbetering dat onderwerp is van deze studie deel van uitmaakt. Vanwege de lage archeologische verwachting en daaruit voortvloeiende beperkte potentie tot kenniswinst is hier geen vervolgonderzoek geadviseerd.⁹

⁹ Boreel *et al.* 2018.

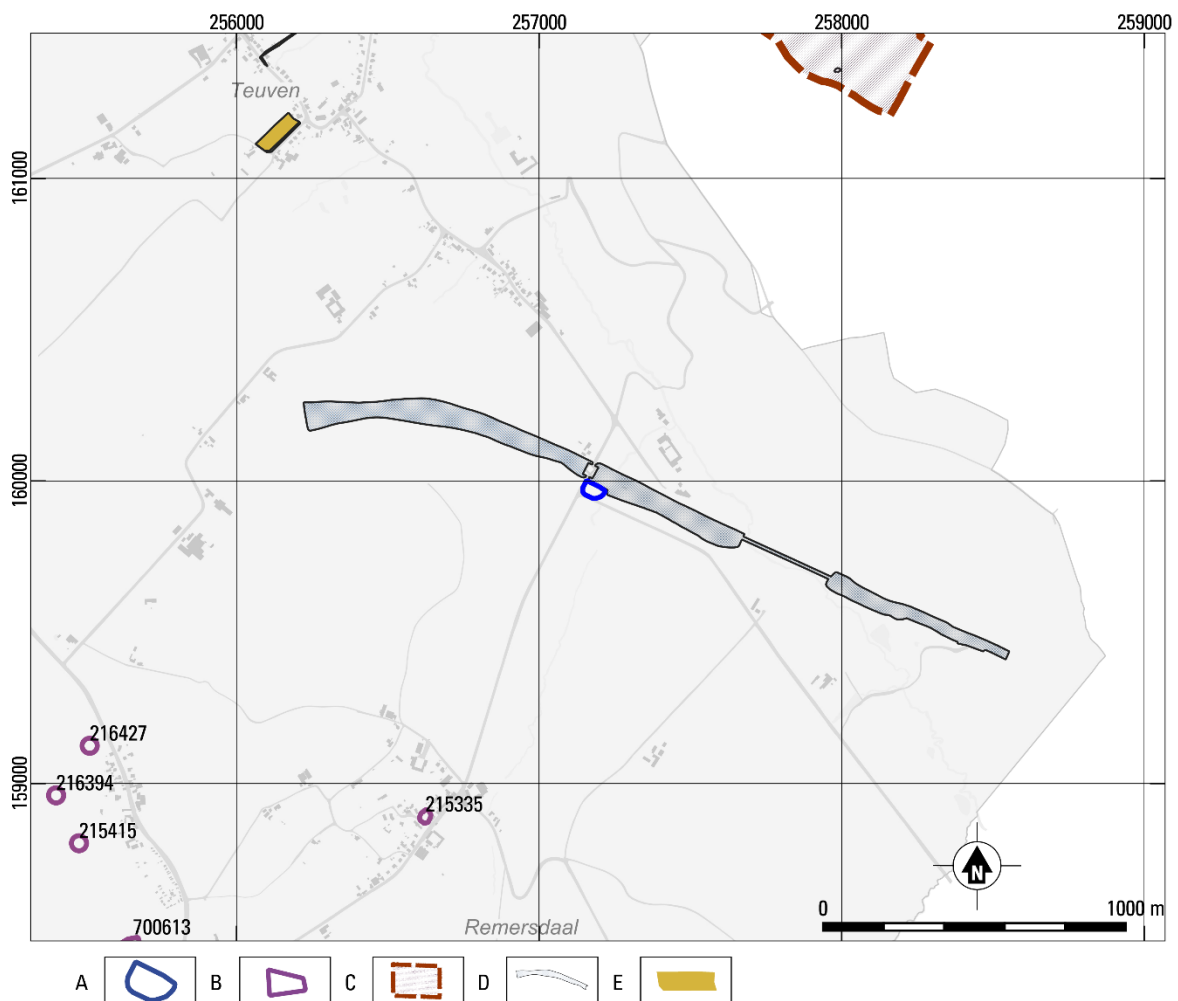

Fig. 2.7. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Aanduiding van de locaties uit de Centrale Archeologische Inventaris en andere vastgestelde inventarissen in de omgeving van het plangebied. Bron: CAI, Archis en geo.onroerenderfgoed.be. A plangebied; B CAI-locaties; C onderzoeksmeldingen Archis; D gebieden waar geen archeologie te verwachten valt; E gebeurtenissen.

Aan de Mostert in Teuven, op 1510 m ten noordwesten van het plangebied, is in 2011 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Dit heeft geen archeologische sporen opgeleverd.¹⁰ Bij de Hoofstraat in Teuven, op circa 1740 m ten noordwesten van het plangebied, is in 2015 een archeologische opgraving uitgevoerd. Hierbij zijn een kuil met handgevormd aardewerk aangetroffen uit de Midden-IJzertijd en enkele kuilen en greppels uit de Vroege Middeleeuwen, Late Middeleeuwen en het begin van de Nieuwe Tijd (16de eeuw).¹¹ Deze vindplaatsen zijn opgenomen in CAI-locatie 219873, gelegen op circa 1860 m ten noordwesten van het plangebied (buiten het kaartbeeld van figuur 2.7).

Vanwege de ligging nabij de grens met Nederland is het ook relevant de archeologische gegevens van over de grens te raadplegen. In het Nederlandse Archeologisch Informatie Systeem (Archis III)¹² is één onderzoeksmelding te vinden dat enigszins in de buurt van het plangebied ligt. Dit bevindt zich op circa 1580 m ten noordoosten van het plangebied. Het betreft een bureauonderzoek en landschappelijk booronderzoek ten behoeve van de aanleg van enkele poelen (reservaatgebieden). Op basis van de ligging

¹⁰ Van Heymbeeck *et al.* 2011.

¹¹ Van Kerkhoven *et al.* 2015.

¹² archis.cultureelerfgoed.nl.

en aangetroffen intacte bodemopbouw worden hier nog resten van (afval)deposities in een beekdal verwacht. Geadviseerd is om een werfbegeleiding uit te voeren.¹³ Zover bekend heeft dit nog niet plaatsgevonden.

In de directe omgeving van het plangebied zijn dus weinig gegevens bekend met betrekking tot vindplaatsen die ouder zijn dan de Middeleeuwen. Elders in de gemeente Voeren zijn wel vindplaatsen uit verschillende perioden aanwezig. Zo is bij de plaats Rullen een belangrijke vindplaats van lithisch materiaal uit het Neolithicum aanwezig. Het vuursteen is hier gewonnen uit het vuursteeneluvium dat zich overal op de hoogste delen van het landschap bevindt.¹⁴

Uit de metaaltijden en de Romeinse tijd zijn slechts enkele meldingen bekend.¹⁵ Opmerkelijk hierbij is bijvoorbeeld de vondst van enkele ovens met vondstmateriaal die mogelijk gerelateerd zijn ijzerwinning of -bewerking in de Romeinse tijd, hoewel deze vondsten mogelijk ook in de Middeleeuwen geplaatst kunnen worden.¹⁶

2.2.2 HISTORISCHE SITUATIE

Hoewel er weinig CAI-locaties in de omgeving zijn met betrekking tot bewoning in de Middeleeuwen, gaat de bekende bewoning rondom het plangebied in ieder geval terug tot de Middeleeuwen. De plaatsnaam Teuven wordt voor het eerst genoemd in historische bronnen uit de 8ste eeuw als *Tofino* of *Tofinum*. De betekenis is onduidelijk; de meest aannemelijke verklaring is een reconstructie uit het Latijnse *tofus*, wat ‘tufsteen’ betekend.¹⁷ De plaatsnaam Remersdaal komt voor het eerst voor in de 11de eeuw als *Reinbretesdalo*, een ‘woonplaats in het dal’ dat toebehoorde aan een persoon met de naam Raginaberht.¹⁸

Ten noordoosten van het plangebied, direct aan de overzijde van de spoorlijn, is het Kasteel Obsinnich gelegen. De naam van dit kasteel verwijst naar een stroomopwaartse ligging ten opzichte van het dorp Sinnich, dat een woonkern is rondom een abdij. De abdij is gesticht in 1243 voor de kanunnikessen van Sint-Augustinus. Het kasteelterrein gaat in ieder geval ook terug tot de 13de eeuw.

Het oudste historische kaartmateriaal waarop het plangebied betrouwbaar kan worden afgebeeld betreft de Villaretkaart uit het midden van de 18de eeuw (fig. 2.8). Hier is te zien dat het plangebied gelegen is in het dal van de Remersdaalbeek. Ten noordwesten van het plangebied is het terrein van het Kasteel Obsinnich te zien, samen met een watermolen langs de beek vlak voordat deze uitmondt in de Gulp. Het kasteelterrein is gelegen langs een weg die parallel loopt aan de Geul tussen Sinnich en Hombourg. De huidige weg met de naam Obsinnich, in het dal van en parallel aan de Remersdaalbeek, is in dit kaartbeeld nog niet aanwezig. De weg tussen Sinnich en Remersdaal lag westelijker op de hoger gelegen rug naast het dal; deze weg bestaat thans nog grotendeels als onverharde weg. Ook is er ten zuiden van het terrein van het Kasteel Obsinnich een aftakking aanwezig van de doorgaande weg, die richting het zuiden over de rug ten oosten van het beekdal ook naar Remersdaal loopt. Deze weg bestaat thans niet meer. Het plangebied is in dit kaartbeeld grotendeels in gebruik als grasland. Opvallend is dat de Remersdaalbeek aan de westzijde van het dal stroomt, waar dat tegenwoordig aan de oostzijde is.

¹³ Ruijters 2010.

¹⁴ O.a. CAI-locaties 51378, 51380, 51792, 163819, 700606, 700607, 700608, 700609, 700663.

¹⁵ CAI-locaties 51380, 163821, 700610, 700663 en 700665.

¹⁶ CAI-locatie 700665.

¹⁷ Debrabandere *et al.* 2010, 247.

¹⁸ Kempeneers *et al.* 2016, 267.

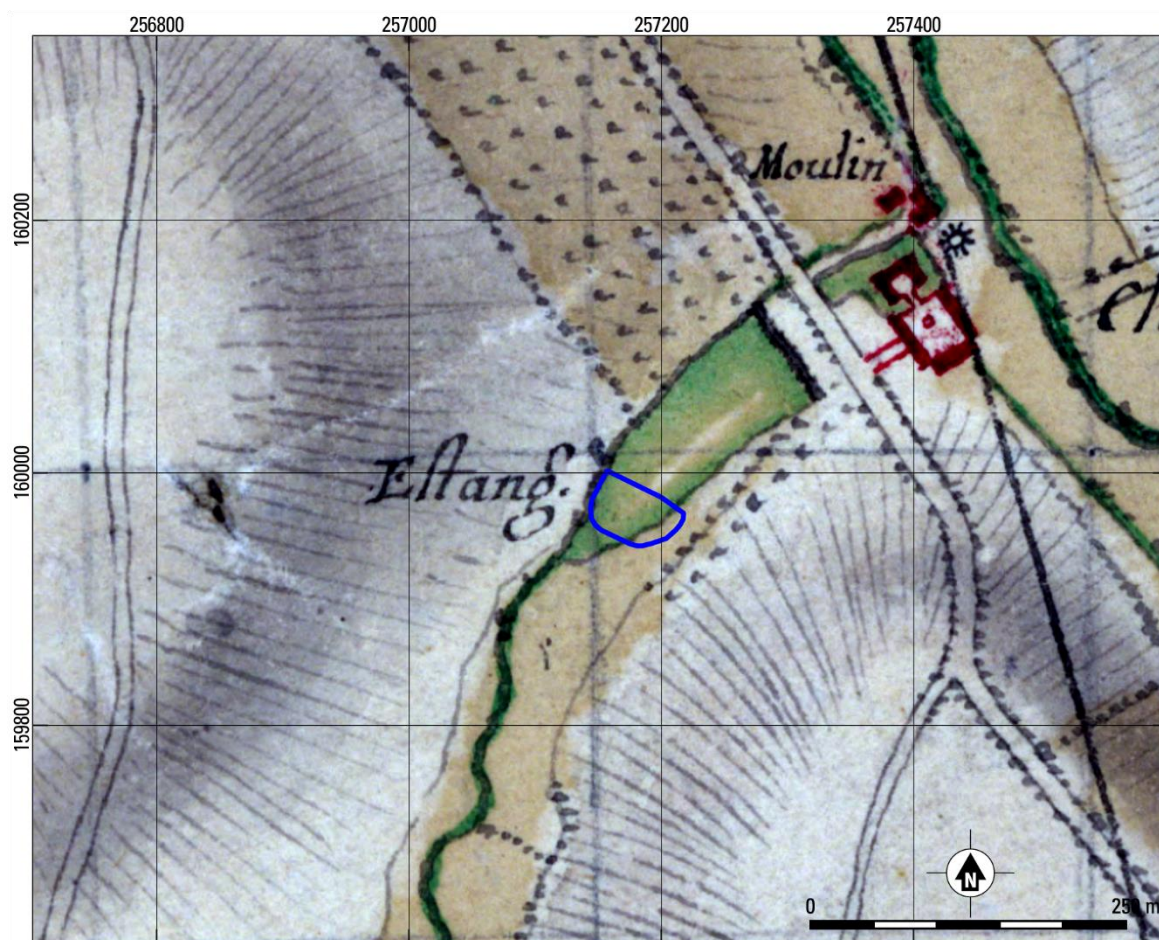

Fig. 2.8. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van de Villaretkaat (1745-1748). Bron: geo.onroerenderfgoed.be.

Het eerstvolgende historische kaartbeeld is de Ferrariskaart (fig. 2.9), vervaardigd in de tweede helft van de 18de eeuw. Deze lijkt het plangebied niet heel accuraat weer te geven. Wel is het plangebied nog gekarteerd als nat grasland. Dit wijst op een ligging in het laagste deel van het beekdal. De huidige weg met de naam Obsinnich is ook hier niet aanwezig; de wegen tussen Sinnich, het Kasteel Obsinnich en Remersdaal lopen over de hogere gronden aan weerszijden van het beekdal.

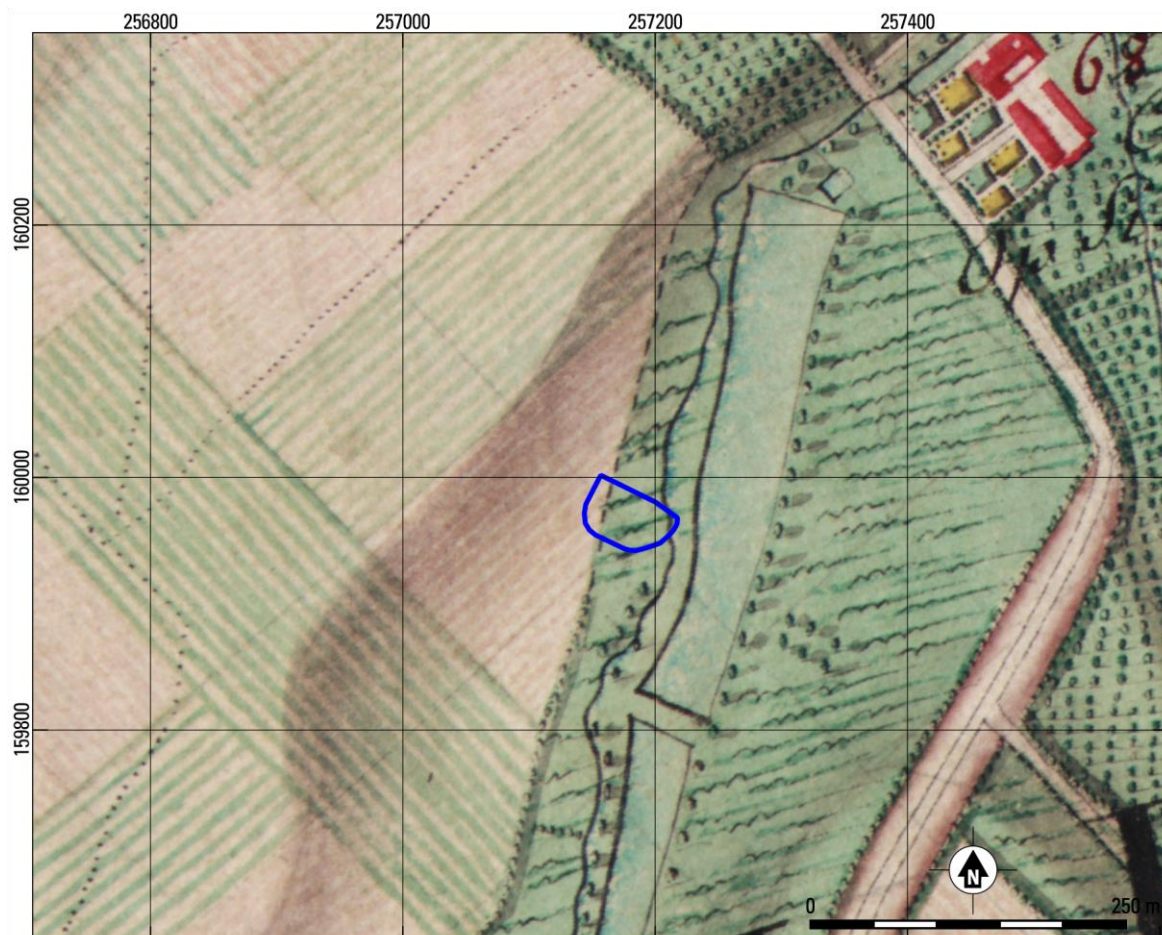

Fig. 2.9. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van de Ferrariskaart (1771-1778). Bron: geo.onroerenderfgoed.be.

De Atlas der Buurtwegen (fig. 2.10), vervaardigd vlak voor het midden van de 19de eeuw, laat een situatie zien waarin de Remersdaalbeek vrijwel haar huidige koers volgt. De huidige weg met de naam Obsinnich, thans gelegen aan de westzijde van het plangebied, is evenwel nog niet aanwezig.

Fig. 2.10. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van de Atlas der Buurtwegen (1843-1845). Bron: geo.onroerenderfgoed.be.

Uit ongeveer dezelfde periode als de Atlas der Buurtwegen stamt de Vandermaelenkaart (fig. 2.11). Deze laat daarom vrijwel hetzelfde kaartbeeld zien.

Fig. 2.11. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van de Vandermaelenkaart (ca. 1850). Bron: geo.onroerenderfgoed.be.

De Poppkaart (fig. 2.12), grotendeels opgenomen in de tweede helft van de 19de eeuw, laat voor het eerst een stratenpatroon zien dat redelijk overeenkomt met de huidige. De huidige weg met de naam Obsinnich is hier ingetekend als de 'Remersdael'. Even ten noorden van het plangebied is wat bebouwing aanwezig langs deze weg, al blijft de bebouwing buiten dit enkele voorkomen nog steeds beperkt tot het terrein van het Kasteel Obsinnich. De huidige weg met de naam Middelhof bestaat nog niet op dit kaartbeeld, al kan dit eenvoudig verklaard worden uit het feit dat deze weg pas noodzakelijk is gemaakt na de komst van de spoorlijn, die de oudere weg tussen Sinnich en Hombourg af heeft gesneden.

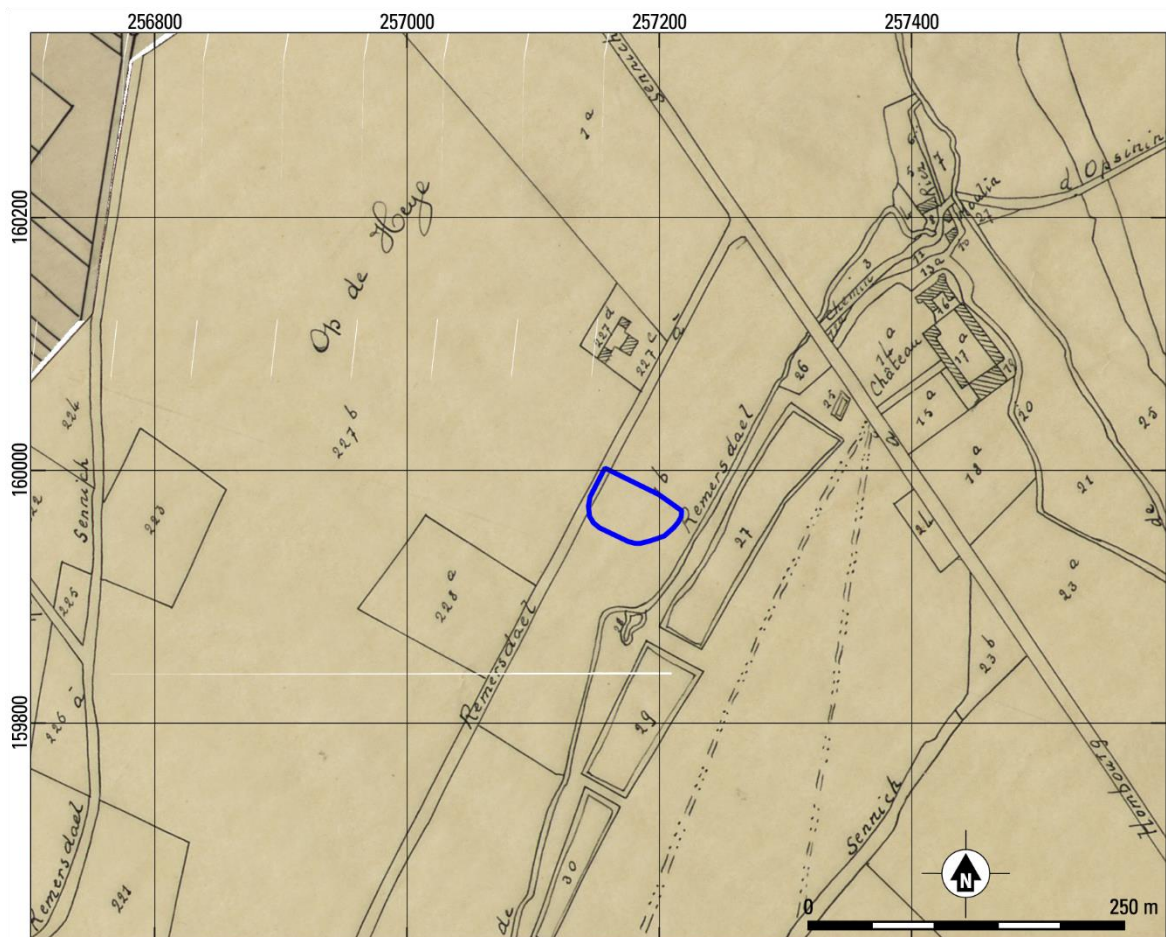

Fig. 2.12. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Plangebied geprojecteerd op een uitsnede van de Poppkaart (1842-1880). Bron: geo.onroerenderfgoed.be.

2.2.3 LUCHTFOTOGRAFIE (NIEUWSTE TIJD SITUATIE)

De luchtfoto van 1971 (fig. 2.13) laat een situatie zien die heel goed vergelijkbaar is met de huidige. Hier is de spoorlijn te zien tussen Tongeren en Aken-West (Spoorlijn 24), gerealiseerd in 1917. Als gevolg van deze spoorlijn is de huidige weg met de naam Middelhof aangelegd direct ten zuiden van het plangebied. Deze weg takt af van de huidige weg met de naam Obsinnich en vervolgt na 460 m het oude tracé van de weg tussen Sinnich en Hombourg. Het plangebied is blijkens deze luchtfoto in gebruik als grasland.

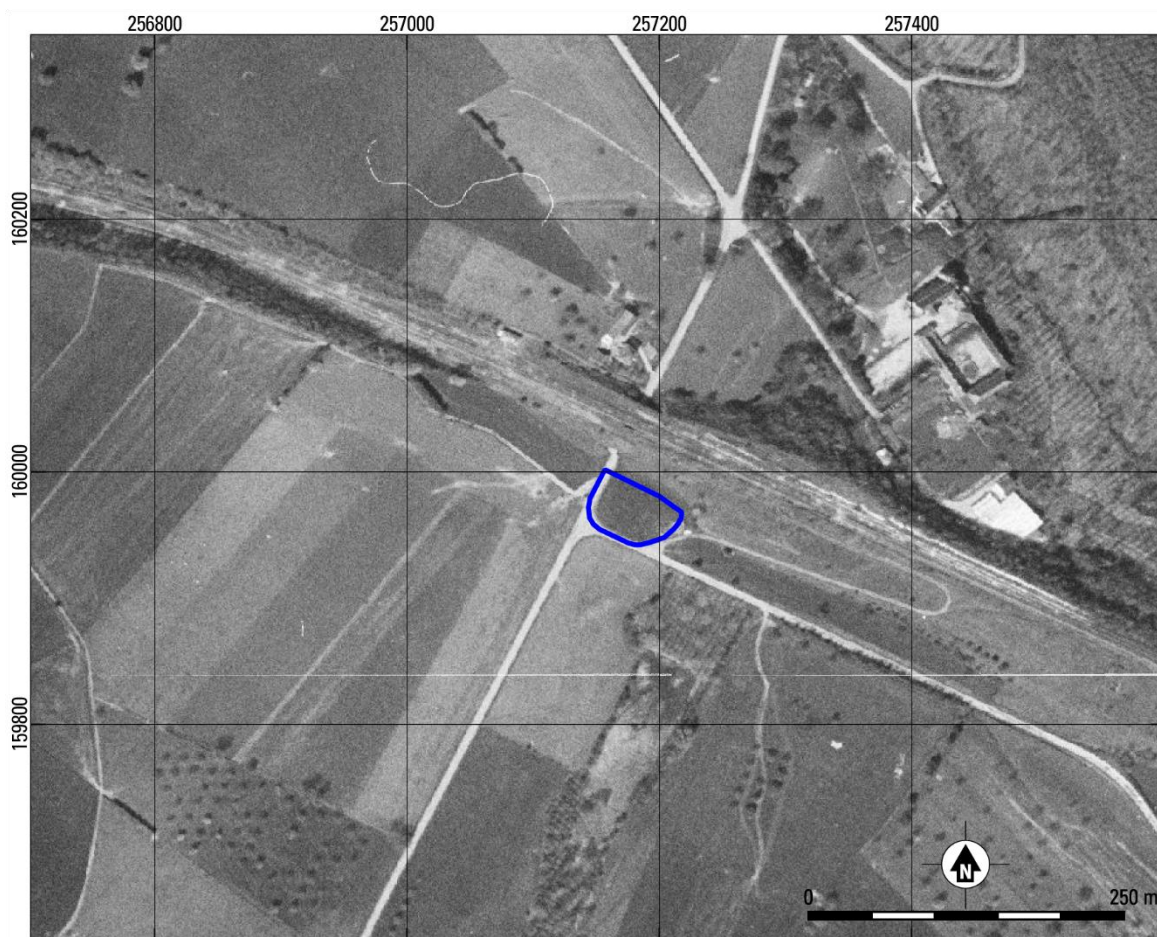

Fig. 2.13. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Plangebied geprojecteerd op de luchtfoto van 1971. Bron: geopunt.be.

De meest recente luchtfoto (fig. 2.14) laat vrijwel geen veranderingen zien ten opzichte van de vorige luchtfoto. Langs de spoorlijn is een strook met bomen gerealiseerd. Het plangebied zelf is echter nog steeds in gebruik als grasland.

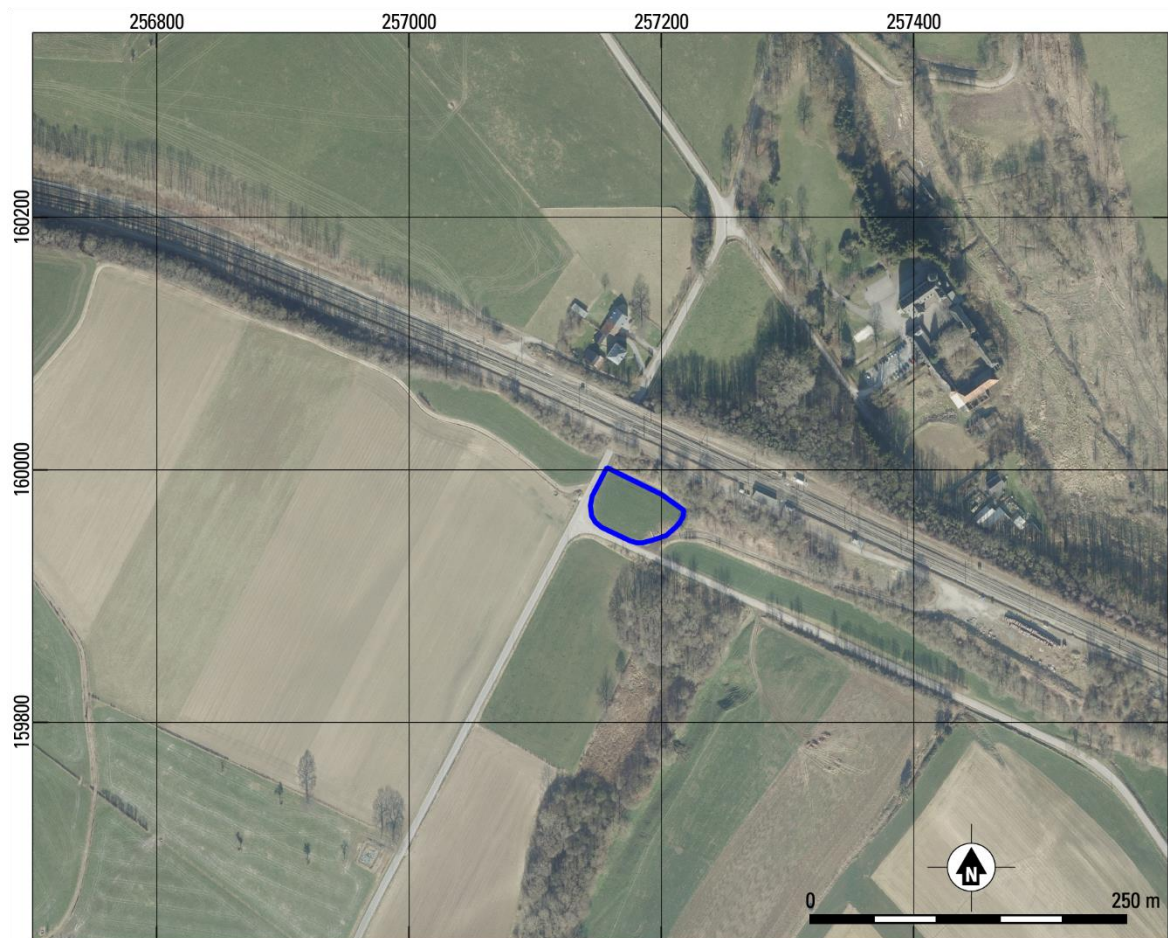

Fig. 2.14. Voeren – Collector Teuvenbeek (20.705). Plangebied geprojecteerd op de meest recente luchtfoto. Bron: geopunt.be.

2.3 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING / SYNTHESE

In paragraaf 1.5 zijn de doel- en vraagstellingen van het onderzoek geformuleerd. In deze paragraaf zullen deze in de lopende tekst behandeld worden.

In het plangebied zullen werkzaamheden uitgevoerd worden gerelateerd aan het gebruik als terrein voor grondverbetering. Voor het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd om een inschatting te maken van de archeologische potentie en kenniswinst.

De archeologische waarde van het plangebied wordt als middelhoog ingeschat op basis van het uitgevoerde assessment. De dichtheid aan gekende archeologische vindplaatsen in de omgeving is relatief laag, maar dat zou ook een resultaat kunnen zijn van een onderzoekslacune. De laagste delen van een beekdal zoals die van de Remersdaalbeek zullen echter niet heel aantrekkelijk zijn geweest voor bewoning. Wel kunnen in het plangebied nog archeologische resten in ‘natte’ context voorkomen. Hierbij kan gedacht worden aan (afval)deposities uit alle perioden en in het bijzonder mogelijke resten van bewoning en andere (economische) activiteiten (watermolens, bruggen) uit de Late Middeleeuwen gerelateerd aan het nabije terrein van het Kasteel Obsinnich. In het plangebied wordt op basis van de hoogtekartaart en de bodemkartaart echter ook een ophoging verwacht die gerelateerd is aan de naastgelegen spoorlijn. Deze ophoging zal eventueel aanwezige archeologische sporen en resten afdekken. Op basis van de hoogteligging van het plangebied boven het naastgelegen dal van de Remersdaalbeek kan de dikte van de ophoging ingeschat worden op circa 3 tot 7 m (fig. 2.6). Het is echter tijdens het bureauonderzoek niet mogelijk om deze ophoging definitief vast te stellen.

Voor het gebruik als terrein voor grondverbetering zullen binnen het plangebied graafwerkzaamheden plaatsvinden tot circa 0.80 m onder maaiveld. Hiermee zullen de graafwerkzaamheden mogelijk beperkt blijven tot de moderne ophoging. De impact van de voorgenomen werkzaamheden kan daardoor beperkt zijn. Het terrein is tijdens het bureauonderzoek niet beschikbaar geweest voor controleboringen, waardoor de ophoging niet vastgesteld kan worden. De impact van de werkzaamheden op het huidige terrein is daardoor niet te bepalen. Op basis van de landschappelijke ligging van het plangebied kan het tevens niet uitgesloten worden dat archeologische resten zich binnen het terrein bevinden. Het potentieel op kenniswinst is door de verwachte ophoging klein, maar zeker niet afwezig. Vervolgonderzoek op het terrein kan evenwel een onderzoekslacune in de omgeving aanvullen. Voor het terrein wordt bijgevolg vervolgonderzoek geadviseerd om de impact van de werkzaamheden beter te kunnen bepalen.

2.3.1 CONCLUSIE

In bovenstaande sectie is voor het plangebied het potentieel tot kenniswinst besproken. Het terrein is gelegen op een landschappelijk interessante locatie voor het voorkomen van archeologische resten uit natte contexten. Echter kan er sprake zijn van een ophoging waardoor deze resten afgedekt kunnen zijn. Tijdens het bureauonderzoek is het niet mogelijk gebleken om de ophoging definitief vast te stellen, waardoor de impact van de werkzaamheden op het terrein niet met zekerheid bepaald kunnen worden. Daarnaast is mogelijk sprake van een onderzoekslacune. Hierdoor is het kennispotentieel klein, maar niet afwezig en wordt vervolgonderzoek geadviseerd. Dit onderzoek dient gefaseerd uitgevoerd te worden. In eerste instantie dient een landschappelijk booronderzoek uitgevoerd te worden. Hieruit zal moeten blijken wat de beste vervolgstategie is (archeologische boringen, proefsleuven of geen vervolg).

2.4 SAMENVATTING

Het plangebied is voorgenomen om in gebruik te worden genomen als terrein voor grondverbetering (zie paragraaf 1.2). Voor het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd om een inschatting te maken van de archeologische verwachting en potentieel tot kenniswinst (hoofdstuk 2). Er is een middelhoge

archeologische verwachting, maar eventueel aanwezige sporen en resten kunnen zijn afgedekt door een antropogene ophoging met een dikte van circa 3 tot 7 m. Het potentiële archeologische niveau wordt daardoor mogelijk niet bedreigd door de voorgenomen werkzaamheden, die zullen reiken tot circa 0.80 m onder maaiveld. Het potentieel op kenniswinst is daardoor klein, maar niet afwezig. Bijgevolg wordt vervolgonderzoek geadviseerd om de impact van de werkzaamheden nader te bepalen.

3 LITERATUUR

- Boreel, G.L./M. van Haasteren/K.A. Hebinck/M.D.R. Schurmans/S. Jansen, 2018: *Voeren-Collector Teuvenbeek (20.705). Archeologienota/Bureauonderzoek*, Amsterdam (Zuidnederlandse Archeologische Notities 592).
- Claes, S./E. Frederickx/F. Gullentops/W. Felder, 2001: *Kaartblad 34 Tongeren. Toelichtingen bij de Geologische Kaart van België, Vlaams Gewest*, Brussel.
- Debrabandere, F./M. Devos/P. Kempeneers/V. Mennen/ H. Ryckeboer/W. Van Osta, 2010: *De Vlaamse gemeentenamen. Verklarend woordenboek*, Brussel.
- Gullentops, F./F. Bogemans/G. de Moor/E. Paulissen/A. Pissart, 2001: Quaternary lithostratigraphic units (Belgium), *Geologica Belgica* 4, 1-2, 153-164.
- Heymbeeck, S. Van/E. Van de Velde/S. Houbrechts/T. Deville, 2011: *Verkaveling Mostert te Teuven (gem. Voeren). Archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven*, Bilzen (Condor Rapporten 49).
- Kempeneers, P./K. Leenders/V. Mennen/B. Vannieuwenhuyze, 2016: *De Vlaamse waternamen. Verklarend en geïllustreerd woordenboek. Deel I. De provincies Antwerpen, Limburg, Vlaams-Brabant en het Brussels hoofdstedelijk Gewest*, Leuven (Werken van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie. Vlaamse afdeling 29).
- Kerkhoven, I. Van/G. De Nutte/R. Paulussen/T. Deville, 2015: *Hoofstraat Teuven. Gemeente Voeren. Archeologisch onderzoek, definitieve opgraving*, Bilzen (Condor Rapporten 151).
- Pahaut, P., 1964: *Carte des Sols de la Belgique. Texte explicatif de la planchette de Fouron-Saint-Martin 108 E*, Gent.
- Ranst, E. Van/C. Sys, 2000: *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (schaal 1:20.000)*, Gent.
- Ruijters, M.H.P.M., 2010: *Reservaatgebieden Mergelland-Oost. Gemeente Gulpen-Wittem, Simpelveld, Vaals en Voerendaal. Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek*, Weesp (RAAP-notitie 2176).
- Verstraelen, A., 2000: *Kaartblad 34 Tongeren. Toelichting bij de Quartairgeologische kaart*, Brussel.

websites

<https://cai.onroerenderfgoed.be>
<http://dov.vlaanderen.be>
<https://geo.onroerenderfgoed.be>
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>
<http://www.geopunt.be>
<https://www.cartesius.be/CartesiumPortal/>

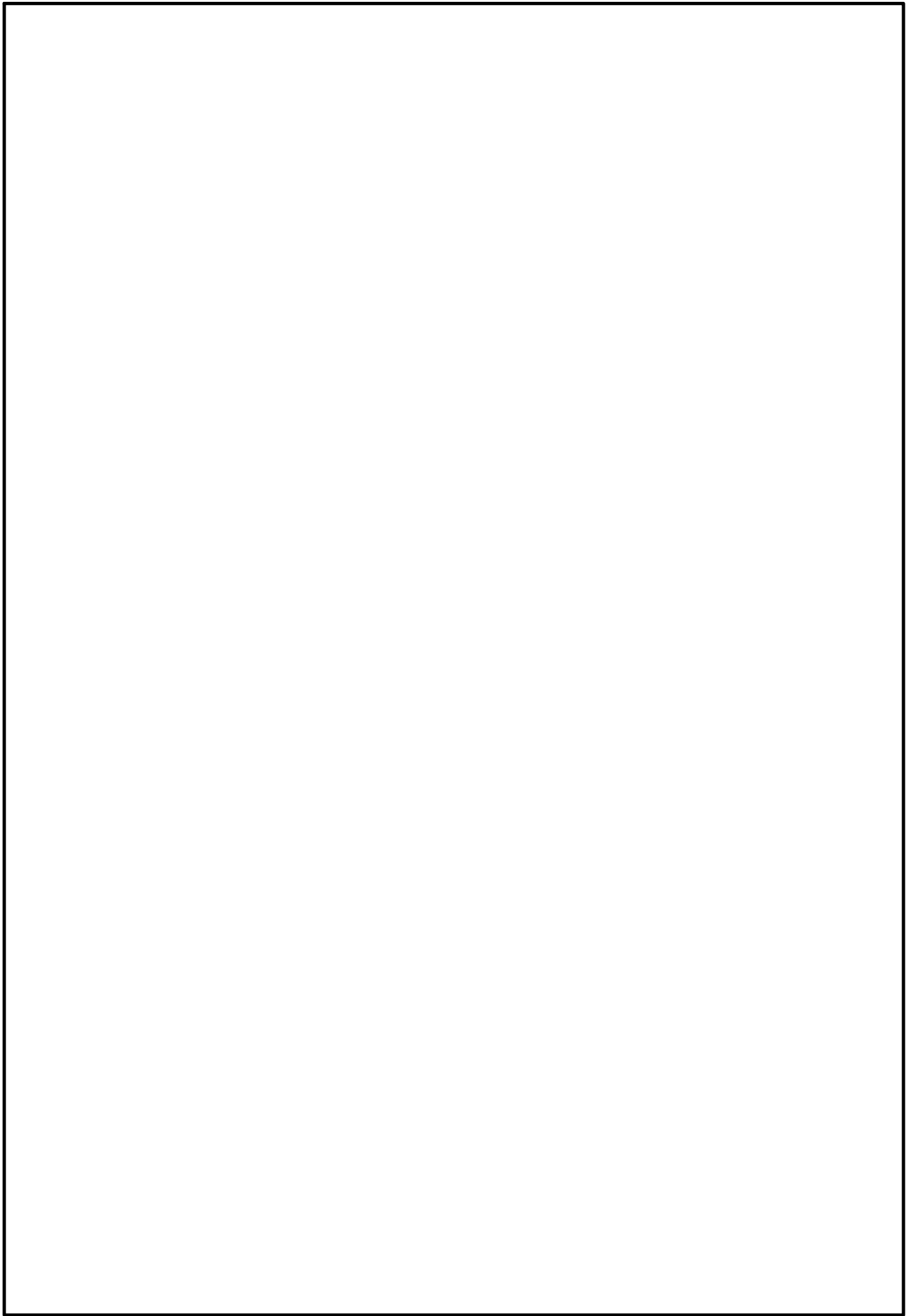
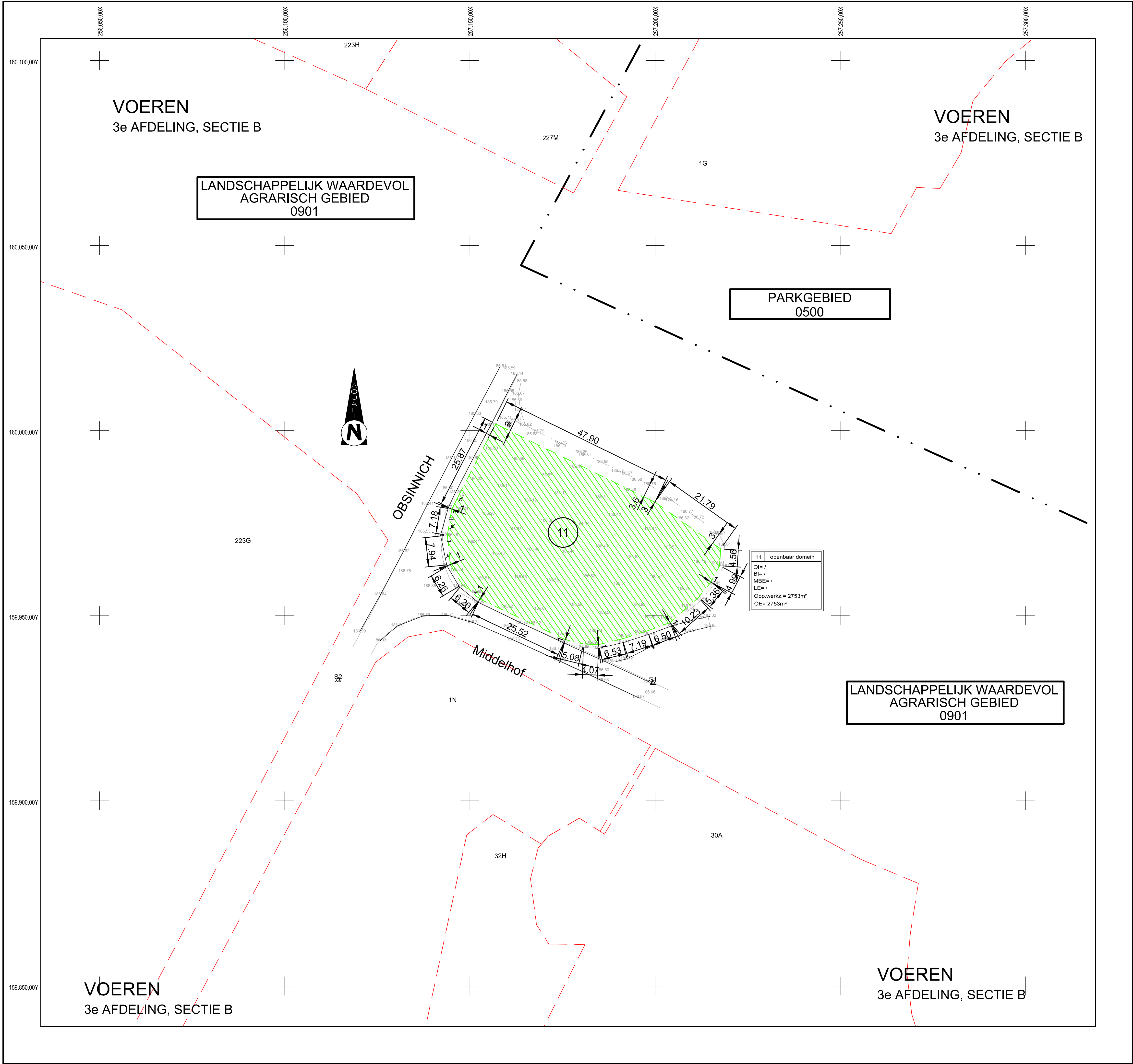
4 LIJST VAN BIJLAGEN

1. Overzicht van de archeologische perioden
2. Gedetailleerde weergave van de plannen

BIJLAGE 1

OVERZICHT VAN ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Begin		Eind	Periode
1789 na Chr.	-	heden	Nieuwste Tijd
1500 na Chr.	-	1789 na Chr.	Nieuwe Tijd
1200 na Chr.	-	1500 na Chr.	Late Middeleeuwen
900 na Chr.	-	1200 na Chr.	Volle Middeleeuwen
430/450 na Chr.	-	900 na Chr.	Vroege Middeleeuwen
275 na Chr.	-	430/450 na Chr.	Laat-Romeinse Tijd
69 na Chr.	-	275 na Chr.	Midden-Romeinse Tijd
57 voor Chr.	-	69 na Chr.	Vroeg-Romeinse Tijd
250 voor Chr.	-	69 voor Chr.	Late IJzertijd
475/450 voor Chr.	-	250 voor Chr.	Midden IJzertijd
800 voor Chr.	-	475 / 450 voor Chr.	Vroege IJzertijd
1050 voor Chr.	-	800 voor Chr.	Late Bronstijd
1800/1750 voor Chr.	-	1050 voor Chr.	Midden Bronstijd
2100/2000 voor Chr.	-	1800/1750 voor Chr.	Vroege Bronstijd
5300 voor Chr.	-	2100/2000 voor Chr.	Neolithicum
9500 voor Chr.	-	5300 voor Chr.	Mesolithicum
Tot		9500 voor Chr.	Paleolithicum

Aquafin NV
Dijkstraat 8
2630 Aartselaar
Tel.: 03 450 45 11
www.aquafin.be

Province:
Stad/Gemeente:

LIMBURG
Voeren

Projectnaam:
Projectnummer:
Titel:

Collector Teuvenbeek
20705
GRONDINNEMINGSPLAN
Inneming nr. 11

Gezien en goedgekeurd
Expert Grondvervening
Willy Vander Donck
Landmeter-Expert, bevestigd door
de Rechtbank van eerste aanleg
te Gent
Ingeschreven op het Tableau
van de Federale Raden van
Landmeters-Experten
LAN 040585

Studiebureau
Kris Mertens
Landmeter-Expert, bevestigd door
de Rechtbank van eerste
aanleg te Antwerpen
Ingeschreven op het Tableau
van de Federale Raden van
Landmeters-Experten
LAN 040584

Gezien en Goedgekeurd om te worden
bijgevoegd bij het min. besl. nr.

De Vlaamse minister van Omgeving,
Natuur en Landbouw,

Koen Van den Heuvel

Plannummer

20705/1/13-3-5.4/4

Nr.	Datum.	Historiek
4/	04/07/2016	Indiening grondverwendossier - aamp. cfr. opm. dd.29/06/16 PAL
5/	07/07/2016	Indiening grondverwendossier - aamp. cfr. opm. dd.07/07/16 PAL
6/	19/01/2017	Indiening grondverwendossier - aamp. cfr. opm. dd.22/12/16 PAL
7/	23/02/2017	Indiening grondverwendossier - aamp. cfr. opm. dd.09/02/17 KAO
8/	28/06/2017	Indiening grondverwendossier - aamp. inn.7 cfr. opm. dd.30/03/2018 PAL
9/	12/10/2017	Indiening grondverwendossier - aamp. inname 9 PAL
10/	06/11/2017	Indiening grondverwendossier - aamp. inname 3 en 4 PAL
11/	01/03/2018	Indiening grondverwendossier - aamp. cfr. opm. dd.26/02/2018 PAL
12/	03/04/2018	Indiening grondverwendossier - aamp. inn.7 cfr. opm. dd.30/03/2018 PAL
13/	03/05/2018	Indiening grondverwendossier - aamp. cfr. opm. dd.03/05/2018 PAL
14/	11/07/2018	Indiening grondverwendossier - verwijderden terrein grondverbetering PAL
15/	11/02/2019	Indiening grondverwendossier - toevoeging terrein grondverbetering PAL

Schaal:
1/500

Getekend:
PAL

Plan opp.:
0,50m²

Bestandsnaam:
20705_1_13-2_GVV_2019_02_11.dwg

T:\R224000\INF\224877-5\224877500\300\Grondvervening\20705_1_13-2_GVV_2019_02_11.dwg